

ДІАГНОСТИКА ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

У статті розглянуто роль діагностики в системі управління фінансовою діяльністю підприємства та розроблено систему показників для діагностування ефективності управління фінансовими результатами.

Ключові слова: діагностика, управління, фінансові результати, прибуток.

На сучасному етапі економічного розвитку важливе значення відводиться системі управління фінансовою діяльністю підприємства. Це обумовлено тим, що від ефективності її організації залежить формування необхідного обсягу фінансових ресурсів, що потрібні для здійснення виробничо-господарської та фінансової діяльності підприємств. Зокрема, нестача оборотних коштів, неправильне їх використання, наявність великої дебіторської заборгованості негативно позначаються на виробничій діяльності, спричиняючи фінансові труднощі. Тому у процесі аналізу фінансового стану необхідно з'ясувати всі причини фінансових ускладнень і визначити шляхи їх усунення.

Важливим є той факт, що основою фінансово-економічного розвитку та стабільності підприємства за наявності конкуренції є збереження фінансової незалежності, яку забезпечує позитивний фінансовий результат діяльності – прибуток. На промислових підприємствах на формування фінансових результатів впливає ряд організаційно-технологічних особливостей галузі, які частково були враховані під час розробки національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку, проте більшість з них є об'єктами методологічних досліджень науковців.

Важливою економічною необхідністю є орієнтація системи управління прибутковістю промислових підприємств на параметри життєдієвості та конкурентоспроможності, що дозволить використовувати переваги змін зовнішнього середовища й уникнути втрат економічного потенціалу підприємства. Саме тому питання обліку доходів і витрат, визначення фінансових результатів та їх формування є досить актуальними, їх досліджують як науковці, так і аналітики та менеджери.

У розробку теорії і практики управління фінансовими результатами промислових підприємств значний внесок зробили І.О. Белий, Ф.Ф. Бутинець, С.Ф. Голов, М.Я. Дем'яненко, В.М. Жук, Г.Г. Кірейцев, М.І. Ковальчук, М.В. Кушельний, Л.І. Лавріненко, Ю.Я. Литвин, О.В. Лишиленка, Є.В. Мних, В.Б. Моссаковського, В.Г. Лінник, В.В. Сопко, Л.К. Сук, П.Т. Саблук, Н.М. Ткаченко, Л.С. Шатковська, В.О. Шевчук, В.П. Ярмоленко та ін.

Дискусійність багатьох теоретичних положень, практична значущість управління доходами, витратами та фінансовими результатами діяльності про-

мислових підприємств, недостатній рівень їх дослідження з погляду сучасних потреб управління зумовили вибір теми поданої статті.

Метою статті є дослідження сутності фінансових результатів діяльності промислових підприємств і розробка практичних рекомендацій щодо збільшення розміру прибутку промислових підприємств.

Досить важливим є той факт, що рівень ефективності господарської діяльності будь-якого підприємства характеризують фінансові результати, одержані внаслідок цієї діяльності, якими можуть бути як прибутки, так і збитки. Категорія «фінансові результати» враховує обидві сторони інтегрованого завдання: скільки отримано і якою ціною досягнуто [5].

Так, П(С)БО 3 [10] передбачений розподіл фінансових результатів на два види: фінансовий результат від звичайної діяльності та фінансовий результат від надзвичайних подій. У свою чергу, фінансовий результат від звичайної діяльності поділяється на фінансовий результат від операційної та іншої діяльності. Операційна діяльність має додатковий розподіл на основну та іншу операційну, а інша діяльність – на інвестиційну та фінансову.

Під загальним поняттям прибутку (збитку) розуміються його найрізноманітніші види. При цьому певна складність у його дослідженні зумовлена відсутністю у теорії і на практиці чіткої класифікації фінансових результатів, що не може не позначатися на обліковій роботі підприємства, від якості якої залежить достовірність і об'єктивність інформації, необхідної для прийняття управлінських рішень.

У сучасних умовах серед вчених-економістів є різні точки зору щодо поняття «прибуток», однак при цьому значна частина вчених характеризує прибуток лише з кількісного боку.

Так, С.Ф. Покропивний розглядає прибуток як ту частину виторгу, що залишається після відшкодування усіх витрат на виробничу і комерційну діяльність підприємства. Характеризуючи перевищення надходжень над витратами, прибуток виражає мету підприємницької діяльності та є головним показником її результативності (ефективності) [3].

На думку І.М. Бойчик, прибуток – це частина доходу, що залишається підприємству після відшкодування всіх витрат, пов'язаних з виробництвом, реалізацією продукції та іншими видами діяльності [1].

Л.І. Шваб характеризує прибуток як узагальнюючий фінансовий показник діяльності підприємства. На його думку, це та частина виторгу підприємства, що залишається після відшкодування всіх витрат на виробничу й комерційну діяльність підприємства [9]. За визначенням А.А. Мазаракі, прибуток як економічний показник – різниця між ціною реалізації та собівартістю продукції (товарів, послуг), обсягом отриманого виторгу й сумою витрат на виготовлення та реалізацію продукції [6].

Однак, перераховані вище трактування вітчизняних вчених характеризують поняття прибутку, насамперед, з кількісного боку, що є очевидним, проте при цьому не розкривається його економічна природа. Російський економіст Д.С. Моляков під прибутком розуміє грошове втілення частини вартості додаткового продукту [7]. А.М. Поддєрьогін визначає прибуток як частину новост-

вореної вартості, виробленої та реалізованої, готової до розподілу [8]. Таким чином, наголошується на важливості процесу реалізації виробленого продукту за кошти.

Зрештою, прибуток є основним рушійним стимулом розвитку ринкової економіки. Саме його високий рівень свідчить про привабливість підприємств тієї чи іншої галузі з погляду віддачі від вкладення інвестицій і змушує капітали мігрувати. В сучасних умовах глобалізації, коли капітали вільно «перепливають» з однієї країни в іншу, перебудовуючи структуру національної економіки кожної з країн, прибуток привертає увагу не тільки практиків, а й теоретиків. Саме тому у процесі розвитку економічної теорії визначення понять «прибуток» і «збиток» постійно вдосконалювалося.

Традиційні теорії стверджують, що перевагами прибутку користуються не тільки господарі підприємств. Суспільство також користується істотними вигодами, бо підприємство, метою якого є одержання прибутку, отримує винагороду тоді, коли виробляє продукцію, необхідну для споживачів. Але найбільший аргумент на користь прибутку – це те, що він дає можливість підприємствам бути корисним соціальним і економічним механізмом. Таким чином, прибуток характеризує ефективність господарювання підприємства за всіма напрямками його діяльності: виробничою, збутовою, постачальницькою, фінансовою та інвестиційною. Він становить основу економічного розвитку підприємства та зміцнення його фінансових відносин з партнерами.

Досить важливо відзначити, що механізм розподілу прибутку підприємства через податкову систему дозволяє поповнювати дохідну частину державного бюджету, це дає можливість державі здійснювати заплановані програми розвитку економіки. Характеризуючи роль прибутку в ринковій економіці, можна визначити, що вона не завжди позитивна, оскільки окремі види прибутку є джерелом лише особистого збагачення окремих категорій людей і не приносять користі суспільству. Це стосується перш за все прибутку, отриманого від спекулятивних комерційних операцій, невиправдано високих цін у зв'язку з монопольним становищем на ринку, від «тіньової» діяльності підприємств.

Прибуток – це перетворена, похідна форма додаткової вартості, яка з кількісного аспекту є різницею між ціною продажу продукції (товарів) і витратами діяльності підприємства. Як перетворена форма додаткової вартості, прибуток – результат усього авансованого капіталу, факторів виробництва. Такими факторами в сучасних умовах західна економічна наука називає працю, капітал (засоби виробництва), землю, діяльність управлінського апарату з організації виробництва, підприємницьку діяльність (щодо нових комбінацій техніки і технології, створення нових товарів, освоєння нових джерел сировини, впровадження досягнень НТП), а також ризик, інформацію тощо.

Слід підкреслити, що всі показники фінансового стану підприємства перебувають у взаємозв'язку та взаємозумовленості. Тому оцінити реальний фінансовий стан підприємства можна лише на підставі використання певного комплексу показників з урахуванням впливу різних факторів на відповідні показники.

Показники рентабельності більш повно, ніж прибуток, відображають кінцеві результати господарювання, тому що їх величина показує співвідношення факту з дійсними або використаними ресурсами. Зміна рівня того чи іншого показника рентабельності залежить від зміни економічних і організаційно-технічних факторів виробництва та реалізації продукції (робіт і послуг). Тому в процесі аналізу стану рентабельності підприємства необхідно визначити, які фактори найбільше впливали на підвищення чи зниження рівня рентабельності, та розробити відповідні заходи підвищення ефективності діяльності підприємства.

Інформаційною базою для проведення діагностики фінансових результатів діяльності підприємства є статистична та фінансова звітність ЗАТ «Геркулес», яке є одним з лідерів в Україні по виробництву морозива та напівфабрикатів.

Для діагностування фінансових результатів діяльності ЗАТ «Геркулес» було обрано один з логіко-дедуктивних методів, оскільки він є універсальним і застосовується для всіх цілей планування, контролю й управління як підприємства в цілому, так і його частин залежно від фази процесу планування.

Пропонується така система показників для діагностування ефективності управління фінансовими результатами:

$$P_{КОМ} = \frac{Пч}{ВРч} = \frac{Пч}{ОА} \cdot \frac{ОА}{ВРч} = \frac{Пч}{РК} \cdot \frac{РК}{ОА} \cdot \frac{ОА}{ПК} \cdot \frac{ПК}{ВРч}, \quad (1)$$

де $P_{КОМ}$ – комерційна рентабельність;

$ВРч$ – чиста виручка від реалізації продукції, товарів, послуг;

$Пч$ – чистий прибуток;

$ОА$ – оборотні активи;

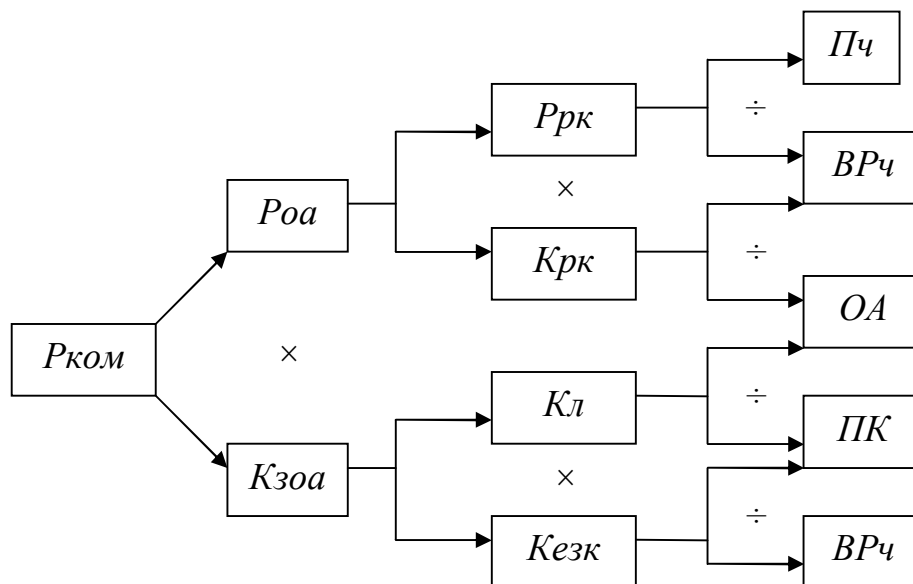
$РК$ – робочий капітал;

$ПК$ – позиковий капітал

Представимо наведену систему показників у вигляді схеми, зображено на рисунку 1.

На основі використання цієї моделі під час діагностування фінансових результатів діяльності ЗАТ «Геркулес» було встановлено, що у 2009 році комерційна рентабельність порівняно з 2008 роком зменшилась на 0,56%. Цьому сприяло зменшення чистого прибутку у 2009 році порівняно з 2008 роком зменшилась на 392 тис. грн, чи 22,75%. Позитивний вплив на комерційну рентабельність спричинило зростання чистої виручки від реалізації у 2009 році порівняно з 2008 роком на 56187 тис. грн.

Стосовно ж рентабельності оборотних активів спостерігається така тенденція: у 2009 році розмір цього показника порівняно з 2008 роком зменшився на 0,87%. Коефіцієнт завантаження оборотних активів у 2009 році порівняно з 2008 роком збільшилась на 0,003 грн/грн. Це означає, що у 2009 році оборотні активи використовувались менш ефективно, ніж у 2008 році.

$R_{ком}$ – комерційна рентабельність;
 R_{oa} – рентабельність оборотних активів;
 $K_{зоа}$ – коефіцієнт завантаження оборотних активів;
 $R_{рк}$ – рентабельність робочого капіталу;
 $K_{рк}$ – коефіцієнт робочого капіталу;
 $Кл$ – коефіцієнт загальної ліквідності;
 $Кезк$ – кредитомісткість.

Рисунок 1 – Система показників ефективності управління фінансовими результатами для ЗАТ «Геркулес»

Коефіцієнт загальної ліквідності у 2009 році порівняно з 2008 роком зменшився на 0,05. При цьому спостерігається негативна тенденція стосовно цього показника, оскільки навіть у 2008 році його величина була менше за нормативну. Це свідчить про ризик неплатоспроможності, що зростає. Але оскільки показник загальної ліквідності дає лише загальну характеристику ліквідності підприємства, то неможливо встановити, за рахунок яких активів (абсолютно ліквідних чи середньоліквідних) досягається загальна ліквідність підприємства.

Величина кредитомісткості у 2009 році порівняно з 2008 роком зменшилась на 0,19. Це свідчить про те, що у 2009 році для отримання одиниці обсягу діяльності підприємства знадобилось менше позикового капіталу, ніж у 2008 році.

Отже, на основі проведеної діагностики можна зробити висновок, що фінансовий стан ЗАТ «Геркулес» перебуває під загрозою та є велика ймовірність того, що незабаром підприємство може стати неплатоспроможним.

За умови використання запропонованої моделі найбільш впливовими на отримання бажаного результату є показники другого порядку, а саме рентабельність оборотних активів і коефіцієнт завантаження оборотних активів. Тому необхідно обов'язково враховувати хоча б невеликі зміни їх значення.

Для покращання діяльності підприємству необхідно змінити свою структури капіталу, тобто нагромадити досить велику кількість високоліквідних фінансових ресурсів у власний капітал. У свою чергу, це підвищить його плато-

спроможність, забезпечить виконання короткострокових і довгострокових зобов'язань без негативних наслідків для підприємства.

Висновки. Таким чином, найважливішою фінансовою категорією, що відображає позитивний фінансовий результат господарської діяльності підприємства, характеризує ефективність виробництва та свідчить про обсяг і якість виробленої продукції, стан продуктивності праці, рівень собівартості, є прибуток.

Ураховуючи те, що всі показники ефективності діяльності підприємства є у взаємопов'язаними, система управління прибутком має бути органічно інтегрована із загальною системою управління підприємством. Це пов'язане з тим, що прийняття управлінських рішень у будь-якій сфері діяльності підприємства безпосередньо або опосередковано впливає на рівень прибутку, який, у свою чергу, є основним джерелом фінансування розвитку підприємства та зростання доходів його власників і працівників.

Перспективами подальшого дослідження в цьому напрямі є розробка проекту стратегічних змін, який сприятиме оптимізації прибутку підприємства та покращанню його фінансового стану.

Література

1. Бойчик І.М. Економіка підприємства: навч. посіб. / І.М. Бойчик. – К.: Атіка, 2004. – 480 с.
2. Кураков Л.П. Большой толковый словарь экономических и юридических терминов / Л.П. Кураков, В.Л. Кураков. – М. : Вуз и школа, 2001. – 720 с.
3. Економіка підприємства: підручник / За ред. С.Ф. Покропивного. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2001. – 528 с.
4. Економічна енциклопедія: У 3 т. Т. 2 / За ред. С.В. Мочерного та ін. – К.: Академія, 2002. – 952 с.
5. Ермаков П.И. Прибыль и её распределение в СССР. Обзорная информация / П.И. Ермаков. – М.: Сов. Россия, 1976. – 208 с.
6. Мазаракі А.А. Економіка торговельного підприємства: підручник / А.А. Мазаракі; за ред. Н.М. Ушакової. – К.: Хрещатик, 1999. – 800 с.
7. Моляков Д.С. Теория финансов предприятий: учеб. пособие / Д.С. Моляков. – М.: Финансы и статистика, 2000. – 112 с.
8. Поддєрьогін А.М. Фінанси підприємств: навч. посіб. / А.М. Поддєрьогін. – К.: КНЕУ, 2005. – 536 с.
9. Шваб Л.І. Економіка підприємства / Л.І. Шваб. – К.: Каравела, 2005. – 568 с.
10. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 3: Звіт про фінансові результати [Електронний ресурс]: [затв. наказом Міністерства фінансів України від 31 берез.1999 р. № 87]. – Режим доступу: <<http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0397-99>>.